

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ*

Олександр Зайківський,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України*

Розглянуто можливі порушення прав інтелектуальної власності в оборонній сфері та відповідальність за їх вчинення. Проаналізовано законодавство України, що регулює діяльність, пов'язану з розробкою озброєння та військової техніки, а також здійсненням міжнародного військово-технічного співробітництва, стосовно забезпечення охорони інтелектуальної власності. Зазначено важливість охорони інтелектуальної власності та необхідність удосконалення законодавства щодо врегулювання питань охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, оборонна сфера, об'єкти права інтелектуальної власності, порушення прав інтелектуальної власності, озброєння та військова техніка, військово-технічне співробітництво

Яка ж відповідальність передбачена законодавством України за такі порушення?

Кодекс України про адміністративні правопорушення [3] визначає, що «порушення чи невиконання зобов'язань щодо колективного договору, угоди особами, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, чи представниками трудових колективів — тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Кримінальний кодекс України [4] теж містить положення щодо відповідальності за порушення угоди про

працю (колективного договору): «Грубе порушення угоди про працю службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, а також окремим громадянином або уповноваженою ними особою шляхом обману чи зловживання довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої угодою, — карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися

Олександр Оністрат,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник*

* Продовження. Початок у попередньому номері.

певною діяльністю на строк до п'яти років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років».

Як бачимо, жодного слова у цих положеннях нема про визначення в угодах (колективних договорах) положень щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності та відповідальності за здійснення порушення прав інтелектуальної власності.

Хоча законодавство України, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права» [6], визначає, що майнові права на службовий твір врегульовуються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем, у яких також має бути визначено право авторів на авторську винагороду, а також її розмір і порядок виплати.

Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [5] теж містить положення щодо врегулювання прав на службовий і секретний винахід. Проте відповідальності не передбачено, лише зазначено, що «спори щодо умов одержання винахідником службового винаходу (корисної моделі) винагороди та її розміру вирішуються у судовому порядку».

Отже, законодавством не визначено відповідальності за такі порушення, що вчиняються роботодавцем при створенні та використанні службових ОПВ:

- затягування розгляду повідомлення автора про створення службового ОПВ і прийняття щодо нього рішення;
- перевищення строку збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації в разі його невикористання понад 4 роки;
- не виплата винагороди авторам службових ОПВ за їх використання.

У законодавстві України значну увагу приділено охороні прав авторів ОПВ. І це абсолютно правильно, адже саме вони своєю творчою працею створюють ОПВ, які потім можуть використо-

вуватися неправомірно. Проте й автори можуть вчиняти порушення вимог законодавства. Особливо ці порушення чутливі в сфері розробки ОВТ, оскільки можуть призвести до шкоди національним інтересам України. Але законодавством не визначено відповідальності авторів службових ОПВ за вчинення таких порушень, зокрема щодо:

- неподання винахідником роботодавцеві письмового повідомлення про створений ним службовий винахід (корисну модель);
- відмова власником патенту в наданні дозволу на використання винаходу (корисної моделі) власнику пізніше виданого патенту, якщо винахід (корисна модель) останнього призначений для досягнення іншої мети чи має значні техніко-економічні переваги та не може використовуватися без порушення прав власника раніше виданого патенту;
- патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах без попереднього подання заявки на винахід (корисну модель) до установи в Україні.

Важливим аспектом в оборонній сфері є міжнародне військово-технічне співробітництво (ВТС). Оскільки Україна сама не виготовляє всю необхідну номенклатуру ОВТ та комплектних деталей до них, то для створення сучасного ОВТ підприємства оборонно-промислового комплексу (ОПК) України залучають багато виробів іноземних держав і все більше розраховують на взаємодію з міжнародними партнерами в галузі обміну технологіями та налаштовуються на створення спільних підприємств і реалізацію спільних високотехнологічних науковомістких проектів. Крім того, створені при виконанні державного оборонного замовлення ОВТ постачаються не лише Збройним Силам України, іншим військовим формуванням і правоохоронним органам України, але можуть також постачатися на експорт.

Оскільки сучасні тенденції розвитку міжнародного ринку ОВТ свідчать про постійне зростання ролі трансферу військових технологій у галузі ВТС, то має також зростати й увага до забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на ОПІВ, що використовуються при ВТС. Адже міжнародне ВТС має декілька аспектів, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності:

- обмін технологіями та реалізація спільних проектів з розробок і виробництва ОВТ;
- створення та реалізація проектів з просування на ринки третіх країн спільно підготовлених зразків ОВТ.

Однак відсутність в Україні досвіду торгівлі технологіями призводить до ситуацій, коли розроблена в Україні за державні кошти технологія оборонного призначення передається іноземному замовнику за безцінь. Тож україн важливо для запобігання цих та інших можливих порушень прав інтелектуальної власності чітко визначити відповідальність за їх вчинення. Яким же чином ця проблема врегульована законодавством?

Сфера ВТС регулюється законами України, а також указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України. Загалом у сфері ВТС діє понад 100 нормативно-правових актів.

Проте окремого закону, який мав би врегулювати всі питання щодо здійснення ВТС, зокрема й забезпечення охорони інтелектуальної власності, досі немає.

Порядок державного контролю за здійсненням ВТС визначено постановами Кабінету Міністрів України. У цих документах виписано все, що стосується ВТС, окрім того, який орган конкретно та яким чином здійснює контроль за охороною інтелектуальної власності.

Цього вкрай недостатньо для врегулювання хоча б основних гострих проблем, які постають при комерціалізації ОПІВ, створених за державні кошти, а тим паче належать до сфери національної безпеки й оборони.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [17] визначає, що у сфері зовнішньоекономічної діяльності можуть застосовуватися майнова та кримінальна відповідальність.

Якщо порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чи іноземними суб'єктами господарської діяльності цього або пов'язаних з ним законів України призвели до виникнення збитків, втрати вигоди та/чи моральної шкоди у інших таких суб'єктів або держави, суб'єкти, що порушили закон, несуть матеріальну відповідальність у повному обсязі [17].

Крім того, Законом України «Про зовнішньо-економічну діяльність» передбачено застосування спеціальних санкцій за порушення цього чи пов'язаних з ним законів України:

- накладення штрафів;
- застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності індивідуального режиму ліцензування;
- тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення цього Закону чи пов'язаних з ним законів України, проведення дій, що можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки.

Тобто відповідальність передбачена, але за які саме порушення не визначено, нічого не сказано і про інтелектуальну власність.

Кодексом України про адміністративні правопорушення [3] визначено перелік порушень законодавства в галузі державного експортного контролю, проте в цьому переліку не зазначені порушення щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, хіба що лише через порушення законодавства про державну таємницю, зокрема й:

- недодержання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;
- недодержання вимог законодавства щодо забезпечення охорони держав-

ної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства та проведення роботи з ними, — тягне за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [3].

Кримінальний кодекс України [4] теж передбачає відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, зокрема, таке порушення карається штрафом від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3 років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого [4]. Проте порядок передання чітко не визначений та й положення щодо інтелектуальної власності відсутні.

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [18] визначає перелік порушень вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, в якому відсутні порушення, що стосуються забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Законом [18] також передбачена відповідальність суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів — юридичних осіб за порушення вимог законодавства в галузі експортного контролю у вигляді штрафів:

- у разі якщо завдано шкоду національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) чи порушено міжнародні зобов'язання України, — у розмірі 150 % вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі;

- у разі якщо не завдано шкоду національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) та не порушено міжнародні зобов'язання України, — у розмірі 100 % вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі».

Крім накладання штрафів, зазначених у цій статті, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, може скасовувати чи зупинити дію відповідно дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката, який він надав такому суб'єкту господарювання, або скасовувати його реєстрацію в цьому органі як суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів, наслідком чого є припинення дії всіх дозвільних документів та документів про гарантії, наданих такому суб'єкту та чинних на день скасування реєстрації.

У разі вчинення суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів — юридичною особою, що має повноваження на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення або товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, правопорушень, або в разі, коли внаслідок таких правопорушень завдано значної шкоди політичним або економічним інтересам держави, національній безпеці чи обороні держави, Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, може скасувати раніше надані такій особі зазначені повноваження [18].

Знову ж таки, жодним чином не визначено, що порушення прав інтелектуальної власності при здійсненні міжнародних передач товарів завдає шкоди національним інтересам України.

Законодавством також не врегульовано питання щодо запобігання поданню заявок на винаходи в зарубіжні країни без попереднього подання за-

явок в Україні, що, зокрема, призводить до неконтрольованого витоку нових технологій та їхніх інтелектуальних складових за кордон. Кримінальним кодексом України [19] не визначено відповідальності за вчинення зазначених дій.

Аналіз законодавства дозволяє дійти висновку, що саме в законодавстві закладені основні причини можливих порушень прав інтелектуальної власності, зокрема й при здійсненні ВТС.

Укладання договорів з установами та підприємствами інших держав здійснюється відповідно до законодавства України про ВТС з іноземними державами на підставі міжнародних угод. Оскільки міждержавних угод щодо охорони інтелектуальної власності практично не укладено, то й зовнішньоекономічні договори (контракти) про здійснення експорту технологій, зокрема й як результатів відповідних робіт, не містять положення щодо охорони прав інтелектуальної власності. У результаті, не передбачається відповідальність, зокрема, за такі порушення прав інтелектуальної власності:

- використання попередньої (пропріоритарної) інтелектуальної власності, а також використання ОПІВ, що створені третьою стороною, без згоди такої сторони;
- використання ОПІВ без укладення договорів з патентовласниками (авторами ОПІВ) про передання прав власності на ОПІВ та виплати винагороди;
- передання ОПІВ третім особам без відповідного дозволу власника та уповноважених державних органів;
- укладення договорів на імпорт продукції військового призначення без умови компенсації (офсету) експортером частини витрат на її закупівлю з метою залучення нових технологій [22; 23];
- недотримання конфіденційності інформації щодо ОПІВ, отриманих під час реалізації договорів (контрактів) тощо.

Ці порушення призводять до відсутності ефективного захисту не тільки прав авторів ОПІВ, а також державних інтересів під час передання іноземним замовникам ОПІВ, які містяться в товарах військового призначення, що пропонуються для експорту.

Отже, питанням охорони інтелектуальної власності, зокрема щодо визначення відповідальності за вчинення правопорушень стосовно використання ОПІВ в оборонній сфері, приділено недостатньо уваги нашими законодавцями, які так і не змогли (чи не захотіли) вирішити наявні проблеми в цій сфері. І це те порушення, за яке мали би понести відповідальність (колективну та персональну) центральні органи виконавчої влади, що відповідальні за розробки державної політики в оборонній сфері та забезпечують її проведення, а також конкретні посадовці цих органів. Адже відсутність законодавчого врегулювання проблем охорони інтелектуальної власності при розробці ОВТ і в процесі ВТС призводить до низки порушень [8; 9]. Це спричинено лише одним — відсутністю уваги та зацікавленості з боку центральних органів виконавчої влади в забезпеченні прав держави й інших суб'єктів стосовно ОПІВ, як це відбувається в передових країнах світу.

Хоча законодавство України і прямо, й опосередковано зобов'язує органи виконавчої влади розробляти та здійснювати заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню, суворого дотримання законів України [3], зокрема й опікуватися охороною прав інтелектуальної власності. Так, Цивільний кодекс України [2] зобов'язує органи державної влади охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, що є комерційною таємницею.

Також указами Президента України [19; 20] визначено, що під час здійснення ВТС державному контролю підлягає, зокрема, стан охорони прав на об'єкти

інтелектуальної власності, а для центральних органів виконавчої влади, що беруть участь у ВТС, поміж загальних повноважень у зазначеній сфері віднесено також участь у заходах із забезпечення захисту продукції, яку розроблено та виготовлено підприємствами оборонно-промислового комплексу та яка є їх інтелектуальною власністю.

Передбачена також і відповідальність чиновників за здійснення правопорушень. Так, Закон України «Про державну таємницю» [14] визначає, що посадові особи, винні, зокрема, в недотриманні вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, іноземців та осіб без громадянства та проведення роботи з ними несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил у сфері охорони порядку управління, та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їхніх службових обов'язків [3].

Зокрема, здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг без застосування визначених законодавством процедур закупівель тягнуть за собою накладення штрафу на службових (посадових), уповноважених осіб від 700 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а незаконне розголошення чи використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, що стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, — тягне за собою накладення штрафу від ста до 100 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

У Кримінальному кодексі України [4] більш повно розглянуто відповідальність службових (посадових) осіб за здійснення різних правопорушень. Зокрема, в Кодексі наведено чітке визначення службових осіб — це «особи, які здійсню-

ють функції представників влади, а також обіймають в органах державної влади, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій» [4]. Також визначено відповідальність службових осіб за порушення прав інтелектуальної власності:

- порушення авторського права і суміжних прав — незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, вчинені службовою особою з використанням службового становища, — караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого;
- незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, вчинені службовою особою з використанням службового становища, — караються штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого;
- порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію — незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, вчинені службовою

особою з використанням службового становища, — караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого;

- розголошення комерційної або банківської таємниці — умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, — карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Нібито все гаразд, відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, зокрема й, визначена, залишається лише застосувати ці норми для захисту всіх суб'єктів, права яких порушуються. Проте, на наш погляд, практичне застосування цих норм украй обмежене з декількох причин.

По-перше, встановлена відповідальність посадових осіб лише за пряме використання ОПІВ, що на практиці стається вкрай рідко.

По-друге, в основних законах України в оборонній сфері — «Про державне оборонне замовлення» [10] та «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [18] — не визначені норми щодо забезпечення всіма суб'єктами розробки ОВТ та здійснення міжнародного ВТС заходів щодо охорони інтелектуальної власності, а отже, не передбачена й відповідальність за їх порушення.

По-третє, чинним законодавством не визначена відповідальність за вчинення дій, що створюють загрозу порушення прав інтелектуальної власності, а також за невжиття заходів щодо за-

безпечення охорони прав інтелектуальної власності та захисту інтересів (зокрема й числі майнових) всіх суб'єктів (держави також) щодо використання ОПІВ на всіх етапах створення ОВТ та здійснення ВТС.

По-четверте, в положеннях про міністерства й інші центральні органи виконавчої влади, що задіяні в оборонній сфері, теж відсутні норми щодо охорони інтелектуальної власності, отже й в посадових інструкціях відповідних посадових осіб не передбачено обов'язки щодо їх виконання. Адаже відповідно до законодавства посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за правопорушення, що пов'язані з недотримання установлених правил, забезпечення виконання яких належить до їхніх службових обов'язків. Зокрема, визначено, що за порушення вимог вибору та застосування процедур закупівлі, відповідальність несуть члени тендерного комітету чи уповноважена особа (особи) персонально [21], а в разі порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю посадові особи органів виконавчої влади, залучених до прийняття рішень у сфері експортного контролю, несуть дисциплінарну, адміністративну, кримінальну та цивільно-правову відповідальність, передбачену законом [18].

Кримінальним кодексом України [4] також передбачена відповідальність службових осіб за розголошення державної таємниці, зловживання владою чи службовим становищем, зловживання впливом тощо.

Проте найцікавіша цікава це ст. 367 «Службова недбалість»:

1. Службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, — карається

штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого [4].

На наш погляд, саме службова недбалість посадових осіб центральних органів виконавчої влади є основною причиною можливості здійснення порушень прав інтелектуальної власності в оборонній сфері й уникнення відповідальності за ці дії.

Запобігти цьому можливо лише чітким визначенням в законодавстві зобов'язань усіх суб'єктів щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності на всіх етапах розробки ОВТ та здійснення ВТС, а також розширенням переліку порушень і відповідальності за їх вчинення, особливо за дії, що створюють загрозу порушення прав інтелектуальної власності, а також за невжиття заходів щодо забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Висновки та пропозиції. Сучасний стан охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері свідчить про потребу в удосконаленні регулювання питань формування та реалізації державної політики, засад державного контролю у цій сфері, а також повноважень і відповідальності всіх суб'єктів, задіяних в оборонній сфері.

Недосконалість правової бази дає юридичну можливість несанкціонованого використання ОПВ, що створюються при виконанні державного оборонного

замовлення, зокрема й (особливо) при здійсненні ВТС. Цьому сприяє відсутність відповідальності за вчинення дій, що створюють загрозу порушення прав інтелектуальної власності чи сприяють зазначеним порушенням. До таких порушень в оборонній сфері ми відносимо, зокрема такі:

- закупівля НДДКР за державним оборонним замовленням без проведення маркетингових (патентних) досліджень та умови щодо передання технології замовнику;
- укладання державних контрактів, розробка інших договірних документів без визначення умов правової охорони інтелектуальної власності у процесі виконання контракту та після його закінчення;
- проведення державної експертизи документації, підготовленої виконавцями за результатами робіт, без визначення технологічного рівня, конкурентоспроможності та новизни, патентної чистоти технологій, їхніх складових;
- блокування врахування собівартість НДДКР оборонного призначення витрат, пов'язаних з проведенням патентних досліджень, оформленням охоронних документів на ОПВ, виплати авторських винагород за використання ОПВ;
- використання інтелектуальної власності, що створена (використана) в процесі виконання державного контракту, без укладення окремого договору та виплати винагороди авторам ОПВ;
- формальне відпрацювання Плану заходів щодо забезпечення правового захисту державних інтересів під час передання іноземним замовникам ОПВ, які містяться в товарах військового призначення, які пропонуються для експорту, без визначення конкретних заходів щодо виявлення охороноздатних технічних рішень і підготовки необхідних матеріалів для своєчасного патентування, виявлення в Україні та в

країні-імпортері можливих порушень прав власників чинних охоронних документів на ОПІВ;

- формальний розгляд зазначених планів посадовцями центральних органів виконавчої влади при їх погодженні та відсутність контролю за виконанням зазначених планів та здійсненням заходів щодо забезпеченням захисту продукції, яку розроблено та виготовлено підприємствами ОПК і яка є їхньою інтелектуальною власністю.
- при укладенні договорів про ВТС не здійснюється узгодження на рівні учасників ВТС порядку охорони та розподілу прав на ОПІВ, зобов'язання сторін щодо забезпечення охорони прав на створені (використані) ОПІВ;
- укладання договорів на імпорт продукції військового призначення з визначенням компенсації (офсету) експортером частини витрат на її закупівлю з метою залучення нових технологій.

Левовій частці всіх порушень можна запобігти правильною роботою державних замовників в договірній площині — відповідним ставленням до забезпечення національних інтересів і належного виконання своїх функцій посадовими особами. Наразі можливі дії чи бездіяльність державних замовників, що прямо порушують норми права інтелектуальної власності, або ж опосередковано (вчинення яких начебто прямо не стосується, проте призводить у подальшому до значних порушень прав інтелектуальної власності).

Для запобігання й недопущення порушень прав інтелектуальної власності необхідне вдосконалення законодавчої

та нормативно-правової бази щодо врегулювання питань охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері. Для цього необхідно:

- внести доповнення до законодавства України, особливо в оборонній сфері, щодо врегулювання забезпечення охорони інтелектуальної власності при створенні та використанні ОВТ, більш чіткого визначення порушень прав інтелектуальної власності, особливо переліку дій, що створюють загрозу порушення прав інтелектуальної власності, та відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в оборонній сфері;
- прискорити прийняття закону про ВТС України з іноземними державами з обов'язковим визначенням порядку здійснення охорони інтелектуальної власності;
- удосконалювати законодавство, зокрема, підвищити відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності та за вчинення дій, що створюють загрозу порушення чи сприяють зазначеним порушенням, підвищити роль і відповідальність центральних органів виконавчої влади — замовників державного оборонного замовлення та їхніх посадових осіб за організацію та виконання заходів щодо запобігання та недопущення таких порушень;
- посилити державний контроль за виконанням всіма суб'єктами, задіяними в оборонній сфері, заходів щодо забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на всіх етапах розробки ОВТ та здійснення ВТС. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Конституція України.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // *Голос України*. 2003. № 45.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1452597396210285>.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8074-10>.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року // *Голос України*. 2001. № 107. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1452597396210285>.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 року № 3687. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 року № 3792. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
7. Господарський кодекс України, від 16.01.2003 року // *Голос України*. 2003. № 49. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
8. Зайківський О., Оністрат О. Можливі порушення прав інтелектуальної власності при розробленні озброєння та військової техніки // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 4. 2017. С. 38–48.
9. Зайківський О., Оністрат О. Порушення прав інтелектуальної власності при військово-технічному співробітництві // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 5. 2017. С. 5–16.
10. Про державне оборонне замовлення: Закон України від 03.03.1999 року № 464. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/464-14>.
11. Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 року № 1084. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-%D0%BF>.
12. Питання державного оборонного замовлення: постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 року № 464. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-n.
13. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 р. № 51. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/51/95-%D0%B2%D1%80>.
14. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 року № 3855. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855/94-вр.
15. ДСТУ 3575-97. Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення, затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України від 06.06.1997 року № 327.
16. ДСТУ 3574-97. Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення, затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України від 06.06.1997 року № 327.
17. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 року № 959. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.
18. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20.02.2003 року № 549. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
19. Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами: указ Президента України від 21.04.1999 року № 422. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422/99>.
20. Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами: указ Президента України від 20.03.2002 року № 276. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2002>.
21. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 року № 922. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.

22. Артяков В. В. *Офсет у системі військово-технічного співробітництва: економічні й державно-правові аспекти*. М., 2003. 255 с.

23. Бегма В. М., Мокляк С. П., Толочний Ю. В. *Офсетна практика в системі ВТС України як чинник забезпечення економічної безпеки держави // Стратегічні пріоритети*. № 4 (17). 2010 р. С. 100–103.

24. Бутусов Ю. *Заберіть себе Оплот*.

URL: <https://frazua.com/stenograms/261447-zaberite-sebe-oplot-on-ne-luchshe-t-64bv-tankist-s-pozyvnyum-ferrum-kritikuet-tankostroenie-ukrainy>.

1. *Konstytutsiia Ukrainy*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1452597396210285>.

2. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 roku № 435*.

URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435/2003-ur>.

3. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 07.12.1984 roku. № 8073*.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print1452597396210285>.

4. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 roku № 2341*.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. *Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 roku. № 3687*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>.

6. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 roku № 3792*.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

7. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 roku № 436*.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

8. *Zaikivskiy O., Onistrat O. Mozhlyvi porushennia prav intelektualnoi vlasnosti pry rozrob-
lenni ozbroiennia ta viiskovoi tekhniki // Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. № 4,
2017. S. 38–48.*

9. *Zaikivskiy O., Onistrat O. Porushennia prav intelektualnoi vlasnosti pry viiskovo-
tekhnichnomu spivrobotnytstvi // Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. № 5,
2017. S. 5–16.*

10. *Pro derzhavne oboronne zamovlennia: Zakon Ukrainy vid 03.03.1999 roku № 464*.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/464-14>.

11. *Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia i vykonannia zamovlennia na provedennia
fundamentalnykh naukovykh doslidzhen, prykladnykh naukovykh doslidzhen ta vykonan-
nia naukovo-tekhnichnykh (eksperymentalnykh) rozrobok za rakhunok koshtiv derzhavno-
ho biudzhetu: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.08.2004 roku № 10804*.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-%D0%BF>.

12. *Pytannia derzhavnoho oboronnoho zamovlennia: postanova Kabinetu Ministriv
Ukrainy vid 27.04.2011 r. № 464*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-%D0%BF>.

13. *Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 10.02.1995 roku. № 51*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/51/95-%D0%B2%D1%80>.

14. *Pro derzhavnu taiemnytsiu: Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 roku № 3855*.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/3855-12>.

15. *DSTU 3575-97. Patentni doslidzhennia. Osnovni polozhennia ta poriadok prove-
dennia., zatverdzheno i vvedeno v diiu nakazom Derzhstandartu Ukrainy vid
06.06.1997 roku № 327*.

16. *DSTU 3575-97. Patentni doslidzhennia. Osnovni polozhennia ta poriadok prove-
dennia., zatverdzheno i vvedeno v diiu nakazom Derzhstandartu Ukrainy vid
06.06.1997 roku № 327*.

17. *Pro zovnishnoekonomichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 16.04.1991 roku № 959.*
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.
18. *Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia: Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 roku № 549.*
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
19. *Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva Ukrainy z inozemnymy derzhavamy: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21.04.1999 roku № 422.*
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422/99>.
20. *Pro rozmezhuvannia povnovazhen tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady u sferi viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva z inozemnymy derzhavamy: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20.03.2002 roku № 276.*
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2002>.
21. *Pro publichni zakupivli: Zakon Ukrainy vid 25.12.2015 roku № 922.*
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
22. Artiakov V. V. *Ofset u systemi viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva : ekonomichni y derzhavno-pravovi aspekty.* M., 2003. 255 s.
23. Behma V. M., Mokliak S. P., Tolochnyi Yu. // *Ofsetna praktyka v systemi VTS Ukrainy yak chynnnyk zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy // Stratehichni priorityety.* № 4 (17), 2010. S. 100–103.
24. Butusov Yurii. *Zaberite sebe Oplot.* URL: <https://frazua.ua/stenograms/261447-zaberite-sebe-oplot-on-ne-luchshe-t-64bv-tankist-s-pozyunym-ferrum-kritikuet-tankostroe-nie-ukrainy>.

Надійшла до редакції 10.05.2018 року

Зайковський А., Оністрат А. Ответственность за нарушение интеллектуальной собственности в оборонной сфере. Рассмотрено возможные нарушения прав интеллектуальной собственности в оборонной сфере и ответственность за их совершение. Проведен анализ законодательства Украины, регулирующего деятельность, связанную с разработкой вооружения и военной техники, а также осуществлением международного военно-технического сотрудничества, относительно обеспечения охраны интеллектуальной собственности. Обращено внимание на важность охраны интеллектуальной собственности и необходимость усовершенствовать законодательство относительно урегулирования вопросов охраны интеллектуальной собственности в оборонной сфере.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, оборонная сфера, объекты права интеллектуальной собственности, нарушения прав интеллектуальной собственности, вооружение и военная техника, военно-техническое сотрудничество

Zaykivskiy O., Onistrat O. Intellectual property question in national security issues researches. Possible violations of intellectual property rights in the defense sector and responsibility for their implementation are considered. The legislation of Ukraine regulating activities related to the development of armaments and military equipment, as well as the implementation of international military-technical cooperation, concerning the protection of intellectual property, is analyzed. The importance of intellectual property protection and the necessity to improve the legislation on the regulation of issues of intellectual property protection in the defense sphere are noted. Ukrainian legislation theoretically allows you to protect the rights of intellectual property owners. In the case of violation of intellectual property rights,

its protection is carried out in accordance with the procedure established by administrative, civil and criminal law.

However, all these norms do not protect against possible violations of intellectual property rights, and all subjects involved in the development of armaments and military equipment — central executive authorities, acting as customers of the state defense order, enterprises and organizations that are developing (modernizing) of armament and military equipment, and employees of these enterprises, which themselves create objects of intellectual property rights.

Responsibility of the customer for a number of violations of intellectual property rights in the development of weapons and military equipment is not defined.

For violation of the conditions of the state contract, the parties' liability is stipulated. But the turn if in these conditions are not defined or not clearly defined, requirements for carrying out measures concerning the protection of intellectual property is not provided for liability. As a result, the customer may receive an example of armament and military equipment that is already morally obsolete and also with material claims.

The foregoing results in the fact that when the customer executes the control over the execution of the state defense order, namely, measures to protect intellectual property, the availability of patent documentation for products and technology for its production are not verified, and moreover, the use of intellectual property created (used) in the course of execution the state contract, is carried out without a separate contract with the definition of the rights of the customer.

The law also does not specify the responsibility of the executor for non-compliance with the requirements related to the protection of intellectual property rights in the execution of a state contract for state defense orders and the further use of intellectual property rights objects.

This situation leads to the «leakage» of intellectual property rights from the legal market of goods, to the so-called "shadow" circulation of objects of intellectual property rights.

The grounds for possible violations are laid down in the statutory documents of the developer, in particular the absence of a collective contract stacked in the organizations executing the state defense order, the provisions of the protection of intellectual property rights: (the exclusive property right for a service object of intellectual property rights belongs to the employer, and non-property rights belong to the authors who are paid the author's reward, the size, terms and procedure for payment of which are determined by an employment contract (contract) between the author and the employer). This contract in most cases doesn't set up, or there are no position of the size and procedure for payment of the author's remuneration for a service object of intellectual property rights.

Uncertainty in collective and labor contract provisions regarding the observance of intellectual property rights leads to the loss of property rights, as well as non-proprietary rights to intellectual property rights, by authors, and non-remuneration for their use.

However, the authors themselves may also violate the requirements of the law. Particularly, these violations are notable to the development of weapons and military equipment, as they can lead to the damage of the national interests of Ukraine. To date, the legislation does not define the responsibility of the authors of the service objects of intellectual property rights for the implementation of such violations.

Thus, the issue of intellectual property protection, in particular regarding the definition of responsibility for the commission of offenses concerning the use of intellectual property rights in the defence sector, has been paid insufficient attention by our legislators, who have not been able (or not wanted) to solve existing problems in this area. And this is the most fundamental violation for which central (central and executive) central executive authorities responsible for developing state policy in the field of defence and ensuring its implementation, as well as specific officials of these central executive bodies, should be held accountable. After all, the lack of legislative regulation of the problems of intellectual property protection in the development of weapons and military equipment

and in the process of military-technical cooperation leads to a number of violations. This is due to only one — the lack of attention and interest from the central executive authorities in ensuring the rights of the state and other entities in relation to objects of intellectual property rights, as is the case in the advanced countries of the world.

The current state of intellectual property protection in the defense sector indicates the need to improve the regulation of issues of the formation and implementation of state policy, the principles of state control in this area, as well as the powers and responsibilities of all the subjects involved in the defense sector.

The imperfection of the legal framework gives the legal possibility of unauthorized use of objects of intellectual property rights that are created when performing the state defense order, including (especially) the implementation of military-technical cooperation. This is facilitated by the lack of responsibility for actions that create a threat of violation of intellectual property rights or contribute to the violation.

In order to warn and prevent violations of intellectual property rights, it is necessary to improve the legislative and normative-legal basis for the regulation of issues of intellectual property protection in the defense sphere.

Key words: national security and defense, intellectual property, defense sphere, objects of intellectual property rights, armament and military equipment, military-technical cooperation